

Szapu Magda:

Előtanulmány a kaposzentjakabi oláh cigányok hiedelemvilágához

Mítikus lények és halotti szokások

A magyar néphit viszonylag szegény mítikus lényekben. A tudományosok, a különleges tudással, erővel felruházott élő emberek sokkal nagyobb szerepet játszanak a hiedelemanyagban. Am a démoni lényekről már a reformációs irodalom is megemlékezik. Bornemisza Péter a XVI. században már "démoni lényekről" beszél, majd a felvilágosodás egyik szerzője, Pucz Antal az egyéb babonák közt említi a "hegyi lelkeket" / bányában élő törpe/ és a viziembert is. A barokk kor ábrázolásai közt a kezettás mennyezetű templomokban szintén megtaláljuk a viziembert.¹

"A magyar népi hitvilágban alakjuk eléggé elmosódott, s részben a magyarokkal együtt élő más nemzetiségek hiedelem alakjaival egyezik. Sok közülük a határokon kívül élő hegyvidéki magyar településekben ismert csak. Általában elnevezésük is helyi."²

A démonik lények halványulásának okát a tradicionális néphitben Bömötör Tekla abban látja, hogy a falusi társadalmi tudat általános elmaradottsága ma már nem olyan nagy fokú, mint ahogy a múltban volt.³

A Kaposzentjakabi oláh cigányok azonban még

örzik, a valószínűleg még Erdélyből hozott, mítikus lények néhány alakját, tudják és hiszik, előírások és tilalmak védik az elfelejtéstől.

^{ITT}
A Kaposszentjakabon élő cigányok két csoportját kell megkülönböztetnünk: A románul beszélő teknővájó "beás" cigányokat és a cigányul beszélő "oláh" cigányokat. Az utóbbiak teljesen elkülönülve ének a falutól és a "beásoktól" a város építette téglaházakban a telepen. Kultúrális és gazdasági szempontból is nagy e két csoport közti különbség.

Az "oláh" cigányok ruházata feltűnő. A nők kedvelik a tarka "cigányos" ruhákat, vagy pedig elnyűtt városi ruhákban járnak. A gyerekek elhanyagoltak.

Katolikus vallásúak, vallási életük azonban kimerül a templomi keresztelők megtartásában és a búcsúhelyek látogatásában.

Használati tárgyaik, bútorszatuj szegényes. Lakásuk falát szentképek, családi fotók, képkivágások díszítik.

Háziállatott - a lovon és a kutyán kívül-nem tartanak.

Egymás közt cigányul beszélnek, de jól tudnak magyarul is.

Anyagi kultúrájuk szegénysége ellentétben áll

gazdag szellemi tudásanyagukkal. Szellemi javaikat azonban a nem cigány környezetből átvett elemek alkotják, az átvett anyagot egy-két nemzedékkel tovább őrzik, mint a magyar parasztság.⁴

~~THRGYAT KIR KÖZSÉGEK~~

A kaposzentjakabi oláh cigányok Erdélyből /Székelyudvarhely, Mádéfalva, Csíkszereda/ jöttek Magyarország területére úgy a századforduló körül. Magukat "székelyeknek, szittyaiaknak, igazi erdélieknek" vallják, az idősebbek beszélnek ássiai származásukról is. Az adatközlők⁵ szülei Erdélyben születtek, ott nyírfaseprőt árultak. Az öregek még tudtak románul, így megértették a "beás" cigányok nyelvét is. Ma már csak cigányul és magyarul beszélnek. Kenyerüket abrosz-árusással, toll- és rongyszedéssel keresik meg.

A cigány folklórral foglalkozó kutatók álláspontja nem egységes. Egyesek erősen hagyományörzőnek vélik, mások viszont épp hagyománytalansággal jelölik őket.

Vekerdi József a "Cigány népmese" című könyvében írja:⁶ "Miközön vándorútjuk során egy-egy országban hosszabb vagy rövidebb ideig megtelepednek, az illető ország nyelvéből kölcsönszavakat és kultúrájából nagyszámú elemet vesznek át feltűnő gyorsasággal, s a kölcsönzött elemeket felhasználásával

- 5 -

erdei démonokat. Vademberről, vadleányról leginkább az erdélyi havásokban falvaiban beszéltek, régebben elterjedtebb volt ez a hiedelemkör.¹⁰

A kaposszentjakabi cigányok elbeszéléseiben az Erdő apjáról / Vose ko dád / és az Erdő anyjáról /Vose ki dád/ közölnek élménytörténeteket. A memórátként elmondott történeteket ismeri a kis közösség minden tagja, egymást kiegészítve, gyakori közbeszólások kíséretében adják elő.

"Tizenöt éves vót az édesenyám, kislány vót, elmesélheti. A többi asszonnal ěment, nem tudom milyen erdőbe, fáér. No, mondd el! El tudod mesélni, mondd el!" /AK:2/

Vótam tizenhárom éves, nem tizenöt. Ementem
öt vagy hat asszonnyal a Ropolyi erdőbe, a kilences
kölométerné. Olyan bolondok vótunk, hogy elmentünk.
Nyáridő vót, szedreztünk ott az uton végig. Beértünk
az erdőbe. Az asszonyok kampóztak a nagy szárez fá-
kat. Én is szedegettem a földrű. Mire kigyüttünk az
erdőbű, vót nyóc óra. Este. Jöttünk haza. Akkor nem
vót műút, mind most, földesút vót. Ismertek az utcábo
az asszonyok, akikkel mentem. A Fila néni is...
Má megvót a fa, itt vót a kocsi, így leüttünk. Akkor
is dohányoztam, rágyújtottam. Még mondja nekem a

építik fel a maguk kultúráját. Amilyen gyors az át-
vétel, olyan gyors az elfelejtés is".

Wlislocki Henrik az erdélyi cigányság körében
végzett mélyreható kutatásokat⁷ és kutatásai ered-
ményeként megállapítja, hogy azok gazdag "démonoló-
giai és varázslási rendszerrel", bonyolult mitológia-
i képzetekkel és mágikus szertartásokkal rendelke-
nek. Vekerdi a magyarországi oláh cigányok között
nyomát sem találta mindennek. "Törpékről, manókról,
vízi és erdei szellemekről nem beszélnek a cigányok".⁸

A kaposzentjakabi oláh cigányok körében gyűj-
tött anyag⁹ nem igazolja Vekerdi állítását. Hiedelem-
világuk gazdag mítikus lényekben, beszélnek az erdők
és vizek szelleméről, széplányokról, tündérekről, is-
mert a kísértet, a lüdörc alakja. Gazdag a születés,
házasság, és a halál hiedelmei; ismert és gyakorolt
mágikus eljárásaik, szerelmi rontás és varázslás.
Hitvilágukban nagy szerepet játszenak a mágikus tár-
gyak, a hely és az idő.

Az alábbiakban a mítikus lényekkel és a halot-
ti szertartásokkal kívánok foglalkozni.

Természeti démonok

1. Az erdő szelleme.

Leginkább hegyes, erdős területeken ismertek

Fila néni: -Gíza, ne dohányozz! Jön a jáger, meglát,
elveszi a fát. Idáig elhoztuk, elveszik még!

Uram Jézus Krisztusom! Ráütünk egy fáro. Gyün egy
hosszi ember, hogy az hány méter vót, azt csak a
Jó Isten tudja. /AK:1/

- Mikor talátá egy nagy fát, és vót ott egy
kettes fa, ē akarta kettőbe törnyi a nagy fa, és ak-
kor fábo látott egy ősz embert, idáig ért a szakál-
la! / térdig/ ... /AK:2/

- Az erdőnek az apja vót, vagy anyja. /AK:5/

- Ki tudja! Én meg sikonyátom: Jaj, segítség! /AK:1/

- Vođe kő dád, vagy Vose ko déd - az erdőnek
az apja vagy anyja. /AK:2,5/.

-Mondd csak el! Mikor megláttod azt a nagy fát,
és mikor térdre estél, akkor láttad. Kinyilott az a
szép nagy fa.../AK:2/

- Ja, benne át egy ember, mint egy babát mikor
beállítanak. Ez egy üres fa vót. Így át benne. Fehér
haja vóggott a vállára, olyan szép arca vót neki. !!!
Talán lüdérc vót!? /AK:1/

- Nem, akkor az a jó Isten vót. /AK:5/

-Dehogy! /AK:2/

- Azt a fát /amit összeszedett/ betettem, néz-
tem egy kettes fát, mondom nem viszem én ezt a feje-
men hazáig. És odanézttem. Jaj! Én olyan sikonyázást

~ Mikor a já

csinátom! Megijedtem. Térdre rogytam: Jaj, segítsí-
kiabátom. /AK:1/

- Nem köllött vóna ezt mondani! /AK:2/

- Az asszonyok odaszaladtak:-Mi ven Giza?

Mondom, ott áll a jáger. Arra gondútam, hogy a jáger.
Az óra hegyes vót, mind a gólyagé. Szép nagy dióbar-
na szeme vót és járt, mozgott az orra. Akkor ijed-
tem meg! Nem szót egy árvo szót se. /AK:1/

- Anyámnak nem köllött vóna kiabálni. Mikor
térdre esett, akkor imátkozni kellett vóna: Jaj,
Istenem, segíts meg! /AK:2/ + fűvel a + ~~szóval megijedtem~~
~~szóval megijedtem!~~

- Kiabátom, az asszonyok odaszaladtak, de ő
nem vót ott a fábo. Mire az asszonyok jöttek hozzám,
eltűnt.

Bár azt mondtam volna: Jaj, Istenem, segíts meg! Ak-
kor megszólított vóna! De én segítségér kiabátom. Így
történt.

De mikor fűszedtük a fát, hogy vegyük a fejünkre,
a fánk egyenesen lement a gyalogúton. Mind az összes
asszonyé egyszerre. /AK:1/

- Egymás után, mind mikor kaszálnak. /AK:2/

- Hatan vótunk. Mind eha kaszának, ugy ment le.
Otthagytuk a fát, és futottunk föbb felé a legelőre.
Megijedtünk, elmentünk.

Akkor vót egy utcabeli, a Jani bácsi. Ott szán-

+ AKKOR MEGMONDTA VOLNA, HANY ÉVIG ÉL!

tott. Ismert:-No, asszonyok, mi van?! Hogy a csudá-
bo - aszongya. -Hát így és így jártunk. - Maguk csak
kípzeldnek. - Dehogysis!

Befogasúta azt a kis földet, befogott a kocsiba, visz-
szamentünk. A fánk ott vót sorakozóba. Még a teker-
csünk is, ahugyan akartuk fővenni a fát, ott vót.

Ezt ő csinálhatta biztos.

Mikor visszajöttünk a Jani bácsivā, akko rjön szem-
be ez az erdős, ez a Horváth Jani bácsi. Erdész.

-Mi van? Asszonyok, mi van?

Mi akkor asszonyok ēkezdtük őtet lepirongatni, hogy
- hogy mert maga elbujni a fa mögé, minket megijesz-
teni, meg így-úgy. Aszongya:-Ēn? Beesület szavamra
mōndom, én hogyan ijesztettem vóna meg magukat, mi-
kor ... Aszongya:-Ēn, ha látom magukat, akkor szípen
odamegyek...

No, akkor odagyűtt a Jani bácsi, aszongya: - Ide fi-
gyējé Gizám! Mérnökök, vadászok, fővadászok, minden-
ki lűtt arra a fára, de még kis karc, héja se nem
potyog le, Pisztolyokkal, minden eggyel próbálkoztunk
erre a fára már, de egyáltalán nem pörgött le még egy
kis héja se. *

Aszonták, reggē hattú beáll, este hatig ott van / a
fában/. Aztán úgy eltűnik, mind a kámfor! Máig is
megvan az a fa. Tiszta üredik. Üres.

úrnit jelent meg, mert vittük a fát.
NEM A JÓ ILTEN VÓT AZ, AZ FÉNYESSÉG BE-
GYŰN LE! AZ NEM MINTEN HELYEN MU-
TATKOZIK /AK:1/.

Nem a jó Isten vót az, az Isten fínyessigbe gyün le!
Az nem minden helyen mutatkozik! /AK:1/

+

- De már én is láttam. Az erdőnek az apja, és
az anyja: Vose ko dád, Vose ki dé.

Az erdőnek van apja is, anyja is. Az is az erdőben
van, a nagyerdőben.

Az úgy vót, hogy én még kislány vótam, olyan hét-nyolc
éves, mikor ezt láttam. Nem itt, édesapámmal jártam,
az valamikor árus volt /abroszt árult/. Merre történt,
mama? /AK:7/

- Csákvár. /AK:6/

-Csákvár, na. Az volt a szerencsém, hogy jött
egy ilyen kocsis, a fát hozta. Délbe vót. Megyek,
hát mit látok, : Csúny a vót, tiszta szőrös, ilyen
nagy lánc vót itt /a derekán/, húzta utána. Férfi
vót. Tiszta-tiszta meztelenül, a láncat húzta maga
után, csüngött-böngött az egész erdő. Tiszta fekete,
tiszta szőrös vót! Nagy haja vót, hosszú, sovány, mind
ezek a kísértetek, magas, vékony. Nagy, hosszú haje
van! /AK:7/

- Az erdő anyja, az is olyan, meztelen, szőrös.
A haja földig ér, avval takarja magát. /AK:6/

- Ez az ősenek az anyja /őserdőnek/, hát muszáj
nekik ott lenni.

Jelenik az, mert Lelket akarna nyerni. De nem bír nyerni, mert mikor látják, megjelenik, akkor elfutnak, vagy alkiabálja, elsikonyázza magát. Ha nem veszi az illető észre, meg is fojtja azt. Elviszi a lelkét.

Ilyen nagy fábo /laknak/, üres a közepe. Ott. Nem csak tizenkét óra-kor, akkor jelennek meg, mikor egyedül van az emben. /AK:7/.

Az elmondottakból kiderül, hogy nem ajánlatos egyedül, főleg délben az erdőben tartózkodni, mert az illetőnek megjelenik az erdő apja. Lakása egy üreges fa, ahol reggel hattól este hatig tartózkodik. Rosszindulatú szellemlény, aki ember alakban jelentkezik. Megjelenésének oka: lelket akar nyerni.

Termete hatalmas, haja hosszú, meztelen és az egész testét szőr fedi.

A Kalotaszegiek "vadörege" szintén hosszú, szőrrel fedett, zömök testű, vad tekintetű ember. Ha boszszantották meghajigálta őket hazamenet /fával?/..¹¹

A gyimesi csángók elbeszéléseiben szintén ember alakja volt, az egész testét szőr /gyapjas/ fedte, nagy szakállal volt.¹²

A fában lakás motívumára két adat is szolgál? A Rima forrásnak erezéves fája és a "görgény-üveg-

csüri tápió: szakállas, zuzmával benőtt fa volt ez, amelyben ember lakott. Tövéhez kenyeret tettek, és nem vágtak volna bele, mert vér folyt volna belőle, és minden szerencsésüket elvesztették volna.¹³

A vadleányról közöl adatot Gunda Béla¹⁴:
meztelenül jár, szép arcú, földig ér a haja.

Ismerték a képzetet a láposi magyarok is: meztelenül jár, arca szép, a testét azonban földig érő szőr fedi. Földig ér a haja is. A mezősgéi és székelyföldi magyarok is "erdei leányokat", víg leányokat" emlegetnek. A hóstátiak az erdő anyjáról annyit tudnak, hogy elvitte a gyermek álmát.¹⁵

2. A víz szelleme

Összefoglaló nevük a magyaroknál nincs, hanem a nagy folyók, tavak mentén más és más névvel illetik őket. A vizek lakóiról különböző elképzelések élnek a magyar néphitben.

A Tisza mentén holt emberből lesz, a Duna mellett vörös sapkás ember, a délszlávek lakosú falvaszomszédságában sellőről beszélnek.¹⁶

A kisasszonyok, szépasszonyok, tündérek is vízbe csalogatják áldozataikat.

Kaposszentjakabon kétféle viziszellemet ismernek: A víz anyját-/Páji ki dé/ és a víz apját /Páji ko dád/.

"-Mi úgy mondjuk, hogy vizanya. Ez mindenhol ^{van} még, tengerbe, folyóba, kutba, mindenhol. Minden vízben. Mi úgy mondjuk hogy "Hajinga ki d é - a kútvízben. van. /AK:3/.

- A kutban hold alakban, ilyen gömbölyű hold. És aki nézi, nézi, egyszer belepottyan. /AK:5/

- Ilyen tündérlány-alakban van a vízben. Hoszszú haja va. Becsalja a vízbe az embert. Férfi vagy lány alakban. Vagy szépen énekel. /AK:3,5/

-Volt egy sánta nő, az rendesen látta. Az ráhatott az énekmés. Odament, az volt a szerencséje, hogy szólt neki az Aladár. Ha nem megy oda, akkor már behuzta volna a vízbe. /AK:5/

- Délben se lehet odamenni a vízhez /még a csaphoz sem/ és este, éjjel tizenkettőkor se. /AK:3/

- Én még nem láttam, de mondják sokan, akik már öregek./AK:7/

- Mikor mennek vízér este, akármilyen későn is, azt mondja: Jó estét kívánok /Lási latyi delodel/ Mikor elgyün a kúttól, akkor mondja:

Jó éccakát kívánok /Eret lási deltodel/. Azzal otthagyja. A cspi víznek is, a kútvíznek is köszön, ugyanegyformán. De csak este." /AK:6/

A fenti történetek alapján mindefajta vízben, : tengervíz, folyóvíz, kútvíz, csapi víz- szellemk van.

A kútvízben hold alakban jeletkezik és énekével csalogatja magához áldozatát. A hit kevésbé élő, mint az erdő szelleme, azonban fennmaradt a tiltás ill. a gonoszelhárító varázserejű szó, a köszönés formájában.

Szépleányok, tündérek, Sukárnye.

Rosszindulatú női démonok. Nem azonosak a Szépasszonyként emlegetett boszorkánnyal, ahogyan azt helyenként az élő személyt illetik.

Szépasszonyokról, a szellemlényekről az egész magyar nyelvterületen tudnak, nevük tabunév.

A széplányok Kaposzentjakebon rosszindulatú "tündérlányok "Sukárnye", akik erdei tisztásokon, folyók mentén, főleg a forrásoknál jelennek meg csoportosan. Megjelenési idejük déli tizenkét óra, de sokkal lényegesebb a hónap tizenkettedik napja: ekkor van a széplányok járásának ideje. Külső ^{2. APR KÜLSŐ} szépségük ellenére - hosszú fehér ruhában, földig érő

hajjal jelennek meg - azakjuk negatív. Áldozataikat a szép kisgyermek^{ki}ek közül válogatják ki, azokat felkapják, vérét szívják majd visszadobják a földre.

A kútvízben hold alakban jeletkezik és énekével csalogatja magához áldozatát. A hit kevésbé élő, mint az erdő szelleme, azonban fennmaradt a tiltás ill. a gonoszelhárító varázserejű szó, a köszönés formájában.

③ erdei lények

Szépleányok, tündérek, Sukárnye.

Rosszindulatú női démonok. Nem azonosak a Szépasszonyként emlegetett boszorkánnyal, ahogyan ~~est~~ helyenként az élő személyt illetik.

Szépasszonyokról, a szellemlényekről az egész magyar nyelvterületen tudnak, nevük tabunév.

A széplányok Kaposzentjakabon rosszindulatú tündérlányok "Sukárnye", akik erdei tisztásokon, folyók mentén, főleg a forrásoknál jelennek meg csoportosan. Megjelenési idejük ~~éjféli tizenkét óra, de~~

~~sokkal lényegesebb a hónap tizenkettedik napja: ek-~~

~~kor van a széplányok járásának ideje. Külső szép-~~

~~ségük ellenére - hosszú fehér ruhában, földig érő "arag-~~

~~hajjal jelennek meg - akakjuk negatív. Áldozataikat~~

~~a szép kisgyermekek közül válogatják ki, azokat fel-~~

~~kapják, vérét ^{ki} szívják majd visszadobják a földre. +~~

"Tizenkettedikén járnak azok a széplányok, tündérlányok. Szép helyen járnak, tisztáson. Ha van ott

*egy szép lány
a deli deli...
nyitja meg,
de jön ki a
hővér 12. napja,
nyitja el a
a kút...
jelenik ideje.*

*...
Kaposz napja*

RZ

ilyen kisgyerek, aki nagyon szép, azt elkapják. Fölviszik a mennybe. Összehirapdálják, kiszívják a vérit. Aztán leengedik a bokorba. /AK:7 tizenhárom éves lány/.

-Ezek a Sukárnye.

Szárnyuk van nekik, selyem hosszú ruhájuk, csak úgy ragyog rajtuk. Nem angyalok azok!

Velem is megtörtént. Mikor én kislány vótam. Mezőn vótam kint. Mikor vót a bombázás, nem tom hányba.. Folyó vót ott, nagyon szép hely vót. Ott vót egy juhász-ember, őrzött birkákat. Az vette észre. Akarok inni vizet, nagyon szip helye vót, és az a folyá.. Nagyon gyönyörű. Ilyen fóras. Én akartam inni vizet. Hát pont ottan teremtettek. Jézusom! Az ember mindjárt el is kapott engem, ezek a sukárnye, ezek a lányok vótak. Valami négyen vótak, de nagyon gyönyörűek. Tiszta fehér, nagyon szép, egész hosszú ruhájuk vót, és szárnyaik. Tollból. Id vót nekik /a fejkön/ nagyon szép koronájuk, igen. A hajuk nagyon nagy, hosszú, földig ért. *Assa uess emeltek, hogy a fen mi'ne volt, beláta assa nagy felle.* Nem szóltak semmit, én se. Midjárt megállt a szavam teljesen. Föl is vittek volna, a jó Isten áudja. Napal volt, /AK:7/

-Vót itt egy. Törpének hívták /a lányt/. Az angyalok/?/ fölvitték. Olyan, mintha tudós lett vóna. És elvették az erejét. Azóta nem tud normálisan gon-

dókoznyi. Él még most is... /AK:1/

-Szállt föl így a földről, és nagypapája akkor visszahúzta. Azóta meg van egy kicsit zavarodva. /AK:3/

-Nagyon szép lány vót, okos lány, ezé akarták elvinni." /AK:5/

-
" Volt egy nagyon szép lány. Nagyon szép volt.

Meglátták a lányt - erdőbe mentek fáér- elkepták a haját a tündérek. Föl akarták vinni a sukárnyek.
Fölkapták, és dobtak szappant utánuk, és úgy dobták le. Az most kicsit kibáá lett." /AK:7/

Zentai Tünde Baranya megyében gyűjtött anyagában szintén szerepel a szépasszony hosszú hajjal, fehér ruhában. Formája szép nőalak.¹⁷

A háláá okozásának ez a módja, a vérszívás, nem ismert a magyar néphitben.¹⁸

+ Műv. és Hígy. 19.1.

~~Hídpréi és Lüdörci néphitben~~
Lüdörc, Kisértetu
... a háláá okozásának módja is.

Zentai Tünde Baranya megyében gyűjtött anyagában szintén szerepel a szépasszony hosszú hajjal, fehér ruhában. Formája szép nőalak.¹⁷

A halál okozásának ez a módja, a vérszívás, nem ismert a magyar néphitben.¹⁸

Lüdörc, Kísértetu

A kaposszentjakabi oláh cigányoknál a lüdörc rosszindulatú, mítikus lény, többféle névvel és illetik és három funkciójában ismert.

I. Lüdörc, mint Kísértet /Kísértetu/

A Kísértet képzetköréhez tartozik, jellemző az emberi alakban való megjelenés, ill. az alakváltás,

metamorfózis.

II. Lüdörc, mint Ördögszerető

Az együtt háló motívuma, kacsa ill. lólábú, Ördög néven is említik.

III. Kisértetu, aki kicseréli a gyereket.

Váltott gyermek-témakörben. Ördögként is említhetjük. Itt azonban a gonosz lehet Kisértetu, Ördög és egy esetben boszorkány is, bár a boszorkányrólalig beszélnek a kaposzentjakabi cigányok.

A lidércnek e sokféle alakja és funkciója jellemző az egész magyar nyelvterületre is.

"Hogy ez a sokféle funkció ^{miért és} hogyan egyesült nálunk a lidérc alakjában, arra nehéz feleletet adni. Egyes kutatók a lidércet és a ludvércet nem is tekintik azonosnak. De a név és a funkciók annyira variálódhatnak, hogy lehetetlen köztük határt szabni." 19

Valószínű, hogy eredetileg a különböző lények sajátos funkciója egyesült e gyűjtőfogalomban.

I. Lüdörc - Kisértet/Kisértetu/

A néphitben a visszajáró halott és a kísértet alakja gyakran keveredik, összemosódik. Kaposzentjakabon határozottan különválasztják a két hiedelemalakot. A kísértet, vagy ahogyan ők nevezik, a "Kisértetu" rossz szellem, aki akasztott emberből lesz és

azért kísért, mert "lelket akar nyerni". A kísértetbe vetett hit összefügg azzal a hiedelemmel, hogy a lélek a túlvilágon is tovább él. Memorátként, élménytörténetként mondják el, ill. a rokonok, ismerősök élményeként-a félelmet, rémületet okozó történeteket.

A kísértetu félelmetes, ember alakban jelenik meg. Termete hatalmas, nagy fogai vannak és láng jön a szájából. Képes az átváltózásra is.

A visszajáró, hazajáró helott esetében számtalan gyógymodot, elhárítási eljárást ismernek, míg a Kísértettől csak egyféleképpen lehet megszabadulni: Isten nevét említeni és elküldeni-"Köhöz meg fához menj!".

Megjelenési ideje tizenkét óra, úgy az éjjél, mint a dél, és ebben az esetben is érvényes az egyedüllét tilalma.

"Ez a kísértet, kezit csókolom, ez éjjel jelentkezik. Tizenegy és tizenkét órakor. Emberalakú, olyan magas, mint egy templom tornya. Nagy pipája van, nagy szárvan benne. Kucsmája van. Nagy tűz van a pipájába. Nagy lángja van neki.

Láttam lánykoromban. El is akart kapni. Ha nem futok be a szobába, el is kapott volna.

Ez lelket akar nyerni. Ez a lüdörc, cigányul Kísértetu! Az ördög, az megin más!

A kísértetu rossz. A visszajáró halott is más!

Csak az akasztott emberből van a kísértetu.

Olyan magas, megnyúlott. Rendes ruhában van, csúnya-nagy, magas. Nagy fogai vannak. Én így láttam.

Ez csinál magát kutyának, macskának, mindennek. Átváltoztassa magát. Csak rosszat csinál." /AK:7/

+

"Az én nagybátyám föl is kínyszerítette. Az én nagybátyám fölszóllította azt az embert. Piros lámpája volt, a kezibe. Ilyen nagy magas vót.

A nagybátyám nagyon részeg vólt. Jött már hazafelé. De nekem ezt az apám is meséte.

Akkor a nagybátyám odament, azt mondja az embernek: - Jó estét!

Nem szól előbb az az ember.

- Jó,estét! Adjon egy szál gyufát.

Nem szól előbb. No, harmadszor mérges vót má r a nagybátyám:- Az Isten szerelmére, nem ad egy szál gyufát nekem?! Nincs nálem.

Nem szól. -Miért nem ad egy szál gyufát?

Akkor jött egy nagy füst, lett elötte, tűz jött a szájából - kimondta a bátyám. Ilyen nagy lángy jött a szájából és akkor eltűnt. Az a kísértet volt. Tiszta

fekete ruhába yót. És akkor mindjár eltűnt." /AK:3/

"4 A jó Istent, meg a SZÜZ Máriát kell említeni. Cigányul azt köll mondani, hogy "Köhöz, meg fához menj". /AK:3,5/.

Pócs Éva szerint:" a kísértetre vonatkozóan jóval kevesebb hagyományanyag ismrett /ma/ - és jellemző módon jórészt sztereotip hiedlelemmondákban nyilvánul meg, szemben a személyes halottokról szóló történetekkel memorat-jellegével." 20

II. Lüdörc - Ördögszerető

A lüdörc számos funkciója közül ebben az esetben a szexuális jelleg dominál. Férfi vagy nő alakban jelentkezik a házastársnál, mint férje vagy felesége. Együtt hál vele és minden esetben annak halálát okozza a nász. Lüdörc-mivoltát elárulja különleges ismertetőjele: az egyik lába lóláb vagy kacsaláb. Annak jelentkezik, aki nagyon haza várja közvetlen hozzátartozóját - a kaposzentjakabi cigányok szerint.

Az ördögszerető lidérc, lüdvérc, néha ördög néven Erdélyben és Moldvában ismert. Ember alajjának dunántúli hit szerint lólába, erdélyi és moldvai hit szerint / néhol a Dunántúlon is/ lúdlába van. 21

A moldvai csángók "lüdérces ördögnek" nevezik az ördögszeretőt. 22

"Van egy olyan mese, hogy ha egy nő, vagy egy férfi egyedül van a lakásban, s várja a közvetlen hozzátartozóját, és akkor a felesége, vagy a férje alakjában megjelenik ez az ördög, lefekszik mellette, megcsinálja vele, s meg is hal." /AK:5/

+

"A kísértetu ez megjelenik nő, vagy férfi ké-
pében, és aki nagy várja, a hozzátartozóját, és az
ő alakjában. Ez történet nálunk is, az én onokané-
némnél. Ott jelent nála - és, bocsánatot kérek - és
vele is aludt. Várta haza a férjét nagyon. És az
ő képében jelentkezett. És evett. Adott neki enni.
Kért enni, aztán lefeküdt melléje. Mikor aztán már
tudta azt a kísértetu, hogy hát hazagyűnt /az igazi
férj/, hogy már itt van közel, akkor már ki is lé-
pett. Utána ment be ő /a férj/ és ő is kért enni-
vált. Asszonya: -Adjál, asszony, enni.

-Hát most ettél - asszonya az asszony.

Akkor akarta neki csinányi. Asszonya: -Hát most végez-
ted a dógodat, mit akarsz - mondja neki az asszony.

Nem is élt sokáig utána mert ez a kísértetu
volt. Az egyik lába ilyen, mint a lónak, vagy kacsa-
lábó? vót." /AK:7/

+

"Ez igaz vót, én is hallottam. Meg is halt az
asszony. Ez megtörtént.

Várta a feleség a férjít este. Ugy várta, minthogyha hazajönne már. Nagyon. Nem jó nagyon várni ám a férjet! Csalódik. Ődös asszony vót. É édesanyámtól hallottam ezt.

És közben aza az ember megjött. Tiszta kiköpött a férje vót. Szépen levetkőzött, lefeküdt az ágyba melléje. De család nem vót nekik. Együtt voltak, mintha a férje lett vólna.

De az egyik lába ilyen kacsa-láb vót. Az egyik meg rendes láb vót.

Közben az asszony tiszta kék vót. Rá nemsokára jött a férje, de már az az ember eltűnt. Most a saját ura hazajött. Hát nézi az asszonyt, tiszta kék-zöld volt a felesége. Asszonya:- Mit csináltál?

-Hát te dudod, hogy mit csináltam, hát itthon voltál.

-Én,-mondja. Meg vagy bolondulva?

Megijedt. Mikor kiment, látta is, hogy milyen lába van. S midjár akkor rájött, hogy nem a saját férje vót. Így volt, és meg is halt. Ez igaz vót." Az ördögnek van lolába meg kacsalába is. Csakis az ördögnek.lehetett, de rámondta az az asszony, hogy lüdörc vót." /AK:3/

III. Késértetu, mint ördög, aki kicseréli a
gyereket. Váltott gyerek.

A gyerekágyas anyát és gyermekét Kaposzsentja-
kaban is tilalmak és előírások öve zik.

Hat hét az az időtartam, amíg az anya tisztát-
lan és gyermekével együtt rontásnak van kitéve. Ezt
a veszélyt csak az avatás /templomi/ szünteti meg.

Az anya tisztátlanságával összefüggő tilalmak
a következők: Nem főzhet, nem érinthet meg semmit,
külön edényből eszik, iszik, a kútra nem mehet vízért,
mert "apró bogarak, muslica-félék" lesznek a vízben."

Közvetlen kozzátartozóin kívül idegen nem lát-
hatja, est éjszaka pedig ha egyedül kimegy a házból,
"jelentkezik neki valaki".

A gyermek sem maradhat felügyelet nélkül, mert
a gonosz megkönyékezi - ördög vagy a kísértet - és
ember alakban elcseréli, elváltja, és csúnyát, hibá-
sat, "görbeszájút" az helyette. Visszaváltani nem
tudják.

A rontás elhárítására különböző mágikus tárgya-
kat helyeznek a gyermek mellé: fokhagymát, kenyeret,
sót, kanaltat. Elhárító célzatú a szenteltvíz hasz-
nálata is.

"A terhes asszonynak /gyerekágyas! / nem szabad

délben egyedül maradni, a gyereket kicseréli a kísértetu is, meg az ördög is. Ez azzal jár, a kísértet-
val" /AK:7/

+

"Egész nyolc óráig este mehet ki csak esetleg.
degennek nem szabad látni. Éjjel nem mehet ki, mert
akkor jelentkezik neki valaki.^{3/} Addig este sem mehet
ki, még fő nem avatta magát a templomba./AK:1/
Ezt azért kell, mert az ördög mehet, kicseréli, vagy
elcsúfítja a gyereket" /AK:3/.

"A gyereket az ördög cseréli ki. Ad helyette
ilyen csúnya gyereket. Én már láttam is. Egy asszony-
nak, hogy ki vót cseréve a gyereke. Bölcsőbe tette,
nyolc-kilenc hónapos lehetett, és egyedül vót a kis-
baba. Az asszony ugye elment ki a mezőre kapálni,
ugye dolgozni, egyedül vót az asszony is. Hát mire
megy haza, a gyereke ki vót cseréve. Tiszta vörös
vót, mintha el lett vóna égve az arca. Csúnya vót,
szarva vót neki. Az asszony azt nem vette észre. Az-
tán a falakon ugrát. Az ördög az asszonynak hagyta
a gyereket.

Vissza nem tudják /cserélni/." /AK:7/.

A falra futás motívuma a magyar nyelvterületen

a " kísérteties üszkös gyermek", a koraszülött méhmagzat kapcsán ismert csak.²³

Törpék, manók

Alakjuk inkább a mesében, mint az élő néphitben él. Általában - ha ismert - veres sapkát visel.

Kaposszentjakabon még azt is tudják róla, hogy nagy szakálla van, ereje a sapkában rejlik. Akinek sikerül sapkáját elvenni, annak ea visszaszerzés eredményében - három kívánságát teljesíti. és hosszú életet ígér.

"Vót egy ilyen eset. Meg is hat az asszony. Itt min lunk. Nem adta vissza azt a kis sapkát, amit a-s-véletlenül-elveesi elvett tőbe, meghalt. Én kislány vótam, akkor hallottam. Na kívánt, lol évet élt, három kívánságát teljesíti!" /AK:3/

Tudományosokról, emberfeletti erejű élő személyekről nem beszélnek a kaposszentjakabi oláh cigányok. A boszorkányt inkább a javasasszony személyesíti meg szemükben, aki "tud rontani, bonteni", akihez a szelemi rontás és varázslás segedelméért fordulnak. Egyetlen boszorkánytörténetünk van, ahol inkább jóindulatú, mint gonosz szerepel.

Garabonciásról, táltosról nem hallottak.

/Nem esik szó./.

XXX

Az elmondott népdal-történetek nagyobb részének hiedelemháttere az élő néphitben gyökerezik. Memorátként, élménytörténetként, vagy rokonok, ismerősök kapcsán megtörtént eseményként mondják el. Túl azon, hogy igaznak tartják, előírások és tilalmak övezik, elhárító és megelőző csélekmények fűződnek hozzájuk.

w

A tilalmak általában egy adott helyre és időpontra vonatkoznak:

w

Veszélyes időpont a 12 óra, úgy az éjjél mint a dél, ekkor érvényesül az egyedüllét tilalma:

- Délben tilos egyedül maradni a lakásban, mert "megmutatják magukat a holtak", a gonosz szellemek, a rosszak.
- Délben és éjjélkor tilos a víz közelében tartózkodni - vonatkozik ez a csapi vízre is - mert magára haragítaná a víz szellemét.
- Az egyedüllét tilalma vonatkozik az erdőben való tartózkodásra is. Reggel hattól este hatig éberen ökködik fölötte az erdő szelleme, akit ha megharagítanak, bosszút áll.
- Különösen veszélyes a források, a folyók menti tisztások, ahol ^{12 ÓRÁKOR} (tizenkettedikén) járnak a tündérlányok, sukárnye, hogy áldozatuk vérért kiszívják.
- A gyerekágyas asszony és kisgyermeke számára

Kisrit

Mindenkinek

a beavatásig tilos egyedül maradni délben és éjfélnél, mert a gonosz / Kisértető, ^{répeltető, 3} Ördög/ kiseseréli a gyereket. Ugyanitt érvényesül a hat hetes mosási, főzési tilalom, a tárgyak megérintése, az idegenek előtti mutatkozás tilalma.

Hisznek a varázserejű szó gonoszelhárító, megelőző hatásában:

- Este, ha vízért mennek a kútra vagy a csapra, a következőket kell mondani:

Jó estét kívánok /Lási latyi delodel/
és ha eljönnek a kúttól: Jó éjszakát kívánok / Eret lási deltodel/.

- Ismert a gonosz elküldése parancs formájában:

"Köhöz, fához menj, verjen meg az Isten"

/ Ko kast, ko bar, marel tu del /

/Ko kas ferko g bár/

A hely és idő szerepe a mágikus cselekményeknél is döntő fontosságú, jól példázza ezt a következő kiragadott történet; szerelmi varázslás:

"Lábnymával, hajával, ruhájával /sz elcsábítandó/ el tudja csábítani a másikat.

A lányomot fölveszi, bekötik - a sógornőmné láttam személyesen- egy rongyba, betette a kéménybe. Csinál tüzet, amikor kiszárad az a homok, úgy szárad az egészsége is.

A VÍZ MELÉK

ennek fel
→ kitérőn
szé, meg
akko is,
ke a víz
le! ↓

list
Fecsen(?)

A haját - meg ha valaki kihuzza verekedés közbe, akkor tükkel átszurkálja, egy rongyba betekeri, vagy a küszöb alá teszi, vagy a temetőbe, vagy a vízbe beledobja. Néki az agyát szúrja át, összezavarja a gondolatát, hogy a férfi iránt legyen neki a gondolatja. Akkor a gondolatja mind a férfi után van, sem a szüleire, sem a testvérei nem hallgat.

Hetvenkét órán belül el tudja csábítani. Három nap után érvényes csak." / AK:5/

"Ha a vízbe dobja, utána viszi a gondolatát, ha nem is szerette, hát szeresse." /AK:3/

" Ha nagyon szereti azt a lányt, és a lány nem akarja szeretni és nem akar hozzámenni, akkor annak a gyerekek az anyja csinálja: A viaszt fölolvassza, beleteszi a hideg vízbe, ~~ast~~-a kényképét a tányér alatt teszi, meg a hajából egy darabot. Akkor az asszony magábo beszél, de más nyelven, isten tudja hogy, hogy mit mondott. Azután elmondja, hogy mit kell csinálni. /A javasasszony/. Akkor gyertyával fölfüstöli a képet, hajszálat, meg a tányért, akkor a gyerekek az anyjánok pontosan tizenkét órekor elköll vinni egy folyóhoz. Akkor mikor beteszi a folyóba, akkor neki imátkozni köll és akkor ott vannak ilyen szellemek a háto mögött. És akkor öneki nem szabad semerre se látnia, nézni, csak annak a

- 28 -

gyereknek. Ha az a gyerek nem egyezik bele, akkor annak az asszonynak adnak pénzt / a javasasszonynak/ az elviszi"/AK:2/

"Pontosan tízenkét órákor ott kell lenni ahol három útközben folynak a folyók"/AK:1/

"Olyan helyre köll menni, ahol elágozik a folyó háromfelé, vagy az út háromfelé. Középpen leteszi azt a holmit, amit neki tízenkét órákor ki kell vinni. Ha három útközben van egy folyó, az is jó. Ha három út van, akkor a középső utra teszi, mer az a fontos, a középső" /AK:1,3/

Halál, halott

A halotti szokások a halál beálltától egészen a gyász leteltéig tartanak. Alapul azok a hiedelmek szolgálnak, melyek a halál utáni "élettel" kapcsolatosak.

Kaposszentjakabon az oláh cigányok a halál beálltát a vérkeringés megszűnésével magyarázzák. Ekkor a test kihűl, a lélek pedig "sárga karika, füstcsóva" formájában távozik^{el} a halott száján át, kilehelte lelkét. A holttest ezután egy deszkára vagy ajtóra kerül, és abba a helyiségbe teszik, ~~ahol~~^{ahová} majd a virrasztás szertartása összegyűlnek a gyászolók. Alá és fölé fehér lepedőt tesznek, lemosdatják majd fölöltöztetik halotti ruhájába. Az idősebbek maguk gondoskodnak - még élükben - a ruháról. Menyasszonyi ruhában csak a tíz-tizennégy éves lányt temetik el.

A halottal kapcsolatos teendők közé tartozik a két nagylábujj összekötözése, továbbá pénzt tesznek a halott szemére, hogy ki ne nyíljon. Összekulcsolt ujjai és a lábujjai közé is pénzt helyeznek.

A halottal kapcsolatos tárgyaknak mágikus erő tulajdonítanak. A lábujjakról levett spérge és a pénz egy része amulettként valamely rokonnál marad. Ha a halott szerencsés ember volt, akkor ruha-

darabjai is emlétként szolgálhatnak. /

A túlvilági élettel kapcsolatos az a szokás, mely Európa-szerte elterjedt, hogy a halott mellé különböző tárgyakat temetnek el.

A kéz, láb és a szemre helyezett pénz egy részét a halott zsebébe teszik "váltópénzként",

"hogy a jó Istennek adják, aki megváltsa őket és a mennyországba kerülnek", ill. "ha a túlvilágon jár, vegyen valamit magának belőle".

A halott mellé teszik továbbá - ha férfi-a pipáját, gyufát, cigarettát, botját. Bort és sört is eltemetnek a halottal, esetleg pálinkát tesznek mellé üvegbe. Szokás volt a bort a már eltemetett sírjára locsolni: "Igyá, mulassá!"

Utolsóként a holttestre halotti leplet borítanak, melyet kereszt alakban az arconál felvágnek, hogy az "szabadon járhasson".

A virrasztás három napig tart, amíg a halottat el nem temetik. Este sötétedéskor kezdődik és hajnalig, három-öt óráig tart. a halott mellett. A virrasztáson nők és férfiak, családtagok és rokonok vesznek részt. A halott tiszteletére páratlan számú gyermeket gyűjtanak. A hozzátartozók, főleg a nők, siratják, a z idegenek, a vendégek pedig "dánúják, virrasztás", "szomorú nótákat énekelnek". Bort, sört, pálinkát,

kát adnak a virrasztóknak és hasonlóképp, mint a "beások", itt is "hosszú meséket" mesélnek, főleg az öregek és a férfiak.

A temetés - általában a halál beálltának harmadik napját - "mussikával, dallal, tánccal" történik. De csak az idegenek vigadnak, a rokonok, hozzátartozók mélyen gyászolják, siratják: "megtépik hajukat, arcukat karmolják, megvágják a két copfjukat és a haltt után dobják a sírba!"

Hogy a halott haza ne járjon, földet dobnak a gödörbe: "Többet fő nem gyűsz, haza már nem gyűsz".

"A temetésre, virrasztásra, halotti torra vonatkozó rendeletek-tilalmak száma a magyar történelem során igen nagy. A kereszténységnek szinte első rendelkezései közé tartozott a keresztény temetési rend kialakítása. A középkortól kezdve tiltották a temetőben való táncolás szokását és a duhaj halotti torokat" ²⁴

A temetésről visszatérve a tort a kaposzentjankai cigányok otthon ülik meg. Külön terítenek a halott számára az ablakba. A tányérra ételt, egy pohár vizet és sót tesznek. A tor után megnézik a tányért, mindig hiányzik egy kevés az ennivalóból. A maradékot eldobják. A tori ételek között szerepek a hús, káposzta, cigánypuhászka és hozzá bor.

"A halotti tor az ősök tiszteletére rendezett szertartásos üdözteti lakomák maradványa,... ez a képzetvilág meghatározta az élők viszonyát a halot - takhoz, akiknek haragját igyekeztek megelőzni, jóindulatát pedig biztosítani".²⁵

A gyász a halál beálltától számítva általában hat hétig, ill. egy évig tart. A hathetes gyász alatt a lányok hajukat kibontják, szabadon hagyják, nem fésülködnek / ill. háromhetente csak/, a férfiak nem borotválkoznak. Érvényben van a szórakozás, az ének, tánc tilalma és a hat hetes-varrásira, mosásra vonatkozó tilalom.

Hisznek a visszajéró halott képzetében és próbálják megelőzni, elhárítani.

A déli tizenkét óra itt is veszélyes időpont, ugyanis az egyedül maradtoknak megmutatják megukat a halottak. Hasonlóképp az éjfél. A visszajéró halott zörög, jelt ad magáról, és emberi alakban, régi ruhájában jelenik meg. Arcát nem látni.

A megelőző ill. az elhárító eljárásban különböző tárgyak szerepelnek: fokhagyma, seprő, kenyér, só.

A kaposszentjakabi oláh cigányok körében gyűjtött anyag nem teljes, a gyűjtés folyamatban van.

A tanulmányban kiragadott "Mítikus Lények és halotti szokások"-r a vonatkozó hiedelmek csak egy részét alkotják a kis közösség élő hiedelemanyagának, gazdag varázslási rendszerének.

A közölt adatok a magyar nyelvterületen fellelhető mítikus lényekre vonatkozó, kevésbé gyűjtött történetek kiegészítésére szolgálhatnak.

Fontosságuk, hézagpótló szerepük ekké eldöntése nem az én feladatom.

Jegyzetek

1. Dömötör T., A magyar nép hiedelemvilága, Budapest 1981/továbbiakban:Dömötör 1981/
2. Diószegi V.,Erdei lények In: Magyar Néprajzi Lexikon I. 703-704. Budapest, 1977,
3. Dömötör T., Hiedelem, monda és rítus a mai magyar faluban. In: Hiedelemrendszer és társadalmi tudat I. Budapest 1980, 290-299. /Szerk.Frank T.-Hoppál M./
4. Lásd: Vekeddi J., A cigány népmese, Budapest, 1974

Kósa L.,Cigányok. In: MNL I/426.

"Folklórjuk gazdag és változatos. Elemeit a vándorlás során érintett országok, ill. a letelepült csoportokat körülvevő népek folklójából vették át. Rendszerint annak archaikus rétegeit őrzik. Erre a magyarországi cigányok körében is sok példa van /mese, tánc/."

Voig V.,Mese, In: A magyar folklór,Budapest 1979, Szerk. Úrtutay Gy./, 226, a mesével kapcsolatban: "..úgy látszik, hogy sokfelé ma már csak a cigányok őrizték meg a hagyományos mesekincset és ez több helyen is háttérbe szorította a cigányok saját cigány meséit. Mindenesetre a magyarországi cigán mesekincs ma még egyike a legértékesebb megtalálható folklórműfajoknak.

5. 1/ Kovácsné, Marcsák Gizella, 1920,Nagykónyi /Tolna m./, 1916-tól lakik Kaposváron
- 2/ Kovács Jolán, 1959
- 3/ Kovács Árpádné,Frigul Jolán, 1935
- 4/ Kovács Iboly, 1960
- 5/ Rostás Gyula, 1955, Pépa

1955-Kaposvárra költöznek szülei

6/ Rádai Katalin, 1911, Tótkomlósra költöznek

/1918-ban jöttek el Székelyudvarhelyről/

7/ Lakatos Györgyné, Rádai Zsófia, 1930

6/ Vekerdi, 1974, 26.1.

7/ Wlislócki H., A cigányok életmódja, szokásai,
hiedelmei. IN: A Pallas Nagy Lexikona IV.,
Budapest 1993, Cigányok XII-XXXIII.

8/ Vekerdi, 1974, 34-35.

9/ A gyűjtött anyag megtalálható a Rippl-Rónai Múze-
um Hangarchívumában és Adattárában, Kaposvár
A gyűjtés ideje: 1979-1980.

10/ Dömötör, 1981, 94-95.

11/ Diószegi, 1977, 703-704.

12/ Salamon Aniké; Gyimesi Mondák, In: Mai népi hie-
delnek, Budapest 1975, 65- 139-143.

13/ Diószegi, 1977,

14/ Gunda B., Néprajzi Gyűjtőúton, Debrecen, 1956

15/ Diószegi 1977,

16/ Dömötör 1981, 93-94.

17/

- 17/ Zentai T., Az ormánsági "szépasszony" helye a magyar néphitben. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve.1972-73. /17-18. évf./ Pécs, 1975. 223-238.
- 18/ Dömötör † 1981, 26.,102.
- 19/ Dömötör r 1981, 78.
- lásd még: Hoppál M, A magyar lidérc hiedelemkör ezemantikai modellje. Ethn.1969. /80.évf./ 402-414.
- Domanovszky György. In: Acta Ethn. 1957 /6. évf./ 41-71.
- 20/ Pócs É., A hiedelmek funkciója a mai falun, In: Hiedelemrendszer és társadalmi tudat, Budapest, 1980, 311.
- 21/ Pócs É., Lidérc, IN: Magyar Néprajzi Lexikon III. Budapest 1980, 453.
- 22/ Dömötör 1981, 99.
- 23/ Dömötör 1981, 102.
- 24/ Dömötör † 1981, 216.
- 25/ Károly S. László:Halotti tor In: Magyar Néprajzi Lexikon II., Budapest 1979, 441.

Napközben is, éjjel is 12 óra a KÍSÉRTETEK, VISSZAJÁRÓ HAL TTAK ideje.

A visszajáró hálottak déltől 1-2 óráig, ill. éjfélből két óráig jelennek meg annak, aki egyedül van. Úgy látni őket, mintha élnének, csak az "ébrázatukat" nem látni. Zörögnek, a régi ruhájukban jelennek meg.

A KÍSÉRTET a LÜDÖRC és egyes adatközlőknél az ÖRDÖG alakja keveredik.

A kísértet - KISÉRTETU - akasztott emberből lézész. Éjjel 11-12 órakor jelentkezik. Emberalakú, magas, mint a templom tornya, hosszuszárú pipája nagy lánggal ég, fején kucma és nagy fogai vannak. Át tud változni minden alakba :kutya, macska, de fölveheti valamelyik házastárs alakját is, skivel közösül. Az illető később ebbe belehal.

Arról ismerni meg, hogy kacsa- vagy lóléba van. Azördöggel jár, kicserélik a gyereket is.

Másik adatközlő szerint a Kísértet kezében piros lámpa van, tűz jön a szájából és tiszta fekete ruhát visel

Az elhárítás leghatásosabb módja, ha az Istent vagy Sz. Máriát említik, ill. azt kell mondani, hogy:

Ko kast,ko bar marel tu del! - Köhöz, fához menj!
és szidalmazni kell, :Verjen meg az Isten,...

Ha a gyerekágyas anya délben egyedül marad, akkor az Ördög vagy a Kisértetu kicseréli a gyereket.

Az ördög először is a gyerekágyas anyát csúfítja el, ha éjszaka kimegy, vagy ha szülés után hat hétig nincs a gyerek mellett. Ilyenkor elhuzza a kezét/?/ a szemével, vagy a szájával szemben és az megvakul, vagy elgörbül a szája. A rontást bal kézzel csinálja és ilyenkor valami jel lesz a gyerekágyas anyán.

Ezek után kicseréli a gyereket és ad helyette egy csúnyát. Történt is ilyen. Helyette egy vörösképű, nagyon csúny gyereket, szörnyszülöttet tett, még szarva is volt. Mikor nagyobb lett a gyerek, mindig a falakon ugrált. Az ördög ott hagyta az asszony gyereke helyett a saját gyerekét.

Megelőzés: Két kanalat, kenyeret, sót, fokhagymát kell a gyerek mellé tenni, megszentelni a házat, a gyereket és ő-magát.

Tudnak még a MANÓKRÓL - akik, pici törpék. Nem nagyobb, mint egy gyerek. Piros sapkájuk és nagy szakálluk van. Erejük a sapkájukban rejlik. Ha valakinek sikerül ellopnia, akkor a manó három kívánságát teljesíti és visszaveszi a sapját.

Virrasztás : ének, mese, siratás, gyertya - időpont: 3 nap estétől -3-5-ig
 Temetés, A halottal eltemetett tárgyak, pénz, lábujj-kötés-oldás,
 Halotti tor / A halott lelke, hajtépés, karmolás,
 rög-dobás, bor-locsolás /
 A halott számára is terítenek -toron /lásd cédula/
 Tori étel

Gyász: 6 hét - haj szabadon, kibontják, nem fésülködnek /v. három-
 hetente csak/, a ffi nem borotválkozik.

~~x~~ Mosni, varrni, táncolni, vidámat énekelni-tilos.

Halál után : Hat hét után aki nem bűnös- mennybe kerül,
 aki igen, azt kifőzik, összevagdadják, új
 embert csinálnak belőle hat hét után.
 Addig ? van/???.

2. Ur jézus elejbe kerül- bűnöst a Tisztító tűzbe teszi
 a Jó Isten /fől van írva nála, milyen dolgai voltak/,
 aztán a pokolba - Lucifer van- Űstbe főzi, tükön kell
 átjárnia, .égő vassal szurkálják a testit, utána Isten-
 hez kerül a menyország kapujába - ha ledobta magáról
 a bűnt. Ott Szt. Péter enged be / fiatal fiu mondja/.
 Idős asszony: lásd papírc. /AK96/

A pokol és mennyeo. is főnt van. Lent is, főnt is
 olyan világ van, mint nálunk- mondták az öregek.
 3 pokol főnt van, ahol a mennyo., de külön hely.
 A MO-ban a Jó isten, a pokolban a Pádusi Szt. Antal van.

+++

Gyerekágyas anya: 6 hétig nem mehet, ki, nem nyulhat vízhez-
 megbogarasodik, nem nyulhat edényhez. Idegen nem
 láthatja. Tisztátlan.

Este pláne nem mehet ki, de egyedül se szabad hagyni.

Hat hét után megkereszteli a gyereket. Ha előbb akarja,
 akkor LX háromszor megkerüli a templomot, bemeleg, pénz
 Sz. Mériának, ima. Megszentel mindent.

A menstruáló lény - szintén tisztátlan, nem mehet templomba.

Szerelmi varázslás / 8- 9.1./ 12.1.,5.1.
Rontás, -Haj,lábnym,ruhadarab, javasasszony, füstölés,
álomküntés,
Szerelmi jóslás - viaszöntés
Egyéb Jóslás - "
Rontás-Elh. - Gy
Álmok
Vegyes előjelek + szerencsétlen napok,

Kultikus időpontok:	6 óra	tizenkettedike	Szerda	-szeretlen
	12 óra	hat hét, három hét	péntek	

3 szám- három kívánság, 3 sarok beszentelése